

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Quæstio IV. De operibus tertię ac quartę diei, nimirum congregatione
aquarum, & germinatione terrę, itemq[ue] de luminariib[us] seu stellis in
firmamento positis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

pat: credibilis valde exiguus esse. Cuius rei plura argumenta exhibet cap. 64. ubi etiam ait: Hæc tri- bus modis incertitudinem parallaxeos Martis emicimus, &c. Itaque si quis Marti parallaxin latitudinis maximam. 2. vel 2^{is} minorum tribuere velit, eum obseruata hac Braheana non magnopere coarguent.

Omitto quod inferius idem Keplerus pagina 71. notat, sub finem citati cap. 11. nec solis quidem parallaxin certo constare, quantum spectat ad quantitatem, ex eclipsibus indagandam. Et quidem, inquit, non est sol vicinior 230. semidiametris terræ, non tamen infinitis semidiametris abest: ac inter 700. &

2000. semidiametros (quarum summarum illa in mysterio meo Cosmographico, hæc in obseruationibus eclipsium, promeritis citius & vltimis offeruntur) nondum videtur certus aliquis numerus demonstratus, ut in Hipparcho meo probabo. Hæc ex Keplero. Cum igitur totum hoc negotium adeo incertum sit & lubricum; quomodo soliditas cæli tantis argumentis in Scripturis & Patribus fundata, tanta sapientum virorum auctoritate firmata, totque annorum centurijs, perpetuo scholarum vsu recepta & probata, continuo nuperæ alicuius & nutantis obseruatione cula momento conuellatur?

QVÆSTIO IV.

De operibus tertie & quartæ diei; nimirum de congregatione aquarum & germinatione terræ; itemque de luminari- bus seu stellis in firmamento positis.

S. Thomas I. p. q. 69. & 70.

Absoluetur hæc questio quinque dubitationibus. I. De opere tertie diei, nimirum congregatione aquarum, & germinatione terræ. II. De opere quartæ diei: spectatim, ex qua materia quartæ die producta sint sidera; & quomodo Firmamento seu cæli inserta. III. Terræ, an potius cælum ac sidera motu diurno moueantur; & à quo motore; an à Deo immediate, an ab Angelis. IV. Quot sint cæli. præcipue sidera; & an eiusdem omnes essentia. V. An; & quâ ratione cæli in fine mundi sint interituri.

D. V. B. I. V. M. I.

De opere tertie diei; nimirum de congregatione aquarum, & germinatione terræ.

S. Thom. I. p. q. 69. aa. 1.

Constat ex Genes. capite primo, versu nono & sequentibus, vtrumque hoc fuisse opus tertie diei; nimirum & congregationem aquarum in vnum locum, & germinationem terræ. Cuius rei & ordinis conuenientiam rectè exponit Sanctus Thomas citat. questione 69. art. 1. & 2. Scriptura enim Genes. 1. v. 1. & 2. tria expresse nominat, tanquam præ ceteris sensu perceptibilia, quæ simul in principio fuerunt creata, nimirum cælum, aqua, & terra; quibus scriptura totidem attribuit infirmitates, nimirum singulis singulas. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet infirmitas tenebrarum, (quasi originaliter) quia ex eo est origo luminis; (eiusdèq; subiecti est forma & priuatio.) Infirmitas verò aqua, quæ est media (inter cælum & terram) significatur nomine *Abyssi*; quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatam aquarum, ut Augustinus dicit lib. 22. cont. Easum cap. 11. Infirmitas verò terræ in hoc posita erat, quod & inuisibilis esset, utpote aquis vndiq; cooperta; & inanis ac vacua, adeoq; destituta omni decore; qui terræ accedit ex plantis eam quodamodò vestientibus. Conuenienti igitur ordine Deus post opus creationis, mox aggressus est opus formationis rerum iam antea creatarum; ita ut

primo die formaretur supremum corpus, nimirum cælum indita luce; secundo die formaretur quodamodò aqua, per firmamentum accipiens quandam distinctionem, & ordinem; tertio denique die formaretur terra, tum congregatione aquarum in vnum locum, quæ priori eius infirmitati opponitur; tum germinatione ipsius terræ; quæ alteri eiusdem infirmitati aduersatur. His positis de utroque hoc opere quædam, quæ declaratione opus habent, breuiter sunt explicanda.

Primo enim quæritur; quonam modo facta sit illa congregatio aquarum Genes. 1. versu 9. supponendo, quod congregatio illa aquarum, & apparitio aride non sit ipsa productio aquarum & terræ, uti iuxta suam illam sententiam putauit Augustinus lib. 1. in Genes. c. 15. & lib. 4. cap. 22. & 34. & refert nec improbat S. Thomas cit. q. 69. art. 1. quod tamen ex quæst. 1. dub. 4. refutatum est. Ad sensum igitur explicatum de quæstione proposita differens Sanct. Augustinus libro 1. super Genes. cap. 12. tres modos commemorat. Primum, si aqua quibusdam locis velut in montes erecta & accumulata, terræque altior facta, alia terræ loca, nuda reliquerit:

Sicut

Sicut fit, inquit Augustinus, cum ad ventilandum in area, mesis trita surrigitur, & congesta in aggerem, nudat locum, quem diffusa contexerat. Secundum. Si rarior, inquit, aqua velut nebula terras tegebat, quæ congregatione spissata est, ut eas partes terra nudaret, in quibus arida apparuit. Tertium. Si terra longè lateque subsidens, aliquas partes præbuit concauas, quibus confluentes & corruentes aquæ reciperentur, & appareret arida ex his partibus, unde humor abscederet.

3 Quos modos refert etiam Sanctus Thomas citata questione 69. articulo primo, & primum ceteris præfert; supponens re ipsa nunc mare altius esse terram, quod etiam senserunt Basiliius 4. Hexaem. Ambrosius libro 3. Hexaem. capite secundo & tertio, & sequuntur Burgenfis & Catharinus in cap. prim. Genes. & Canus apud Molinam infra. Sed huic sententiæ merito refragantur Sanctus Augustinus loco citato, Caietanus hic in caput prim. Genes. Pererius ibidem, Clavius in caput 1. sphaeræ, Molina hic de opere sex dierum disputatione vndecima, & Gregorius de Valentia disputatione 5. quæstio. 3. punct. 3. Tum quia Scriptura loquitur de mari tanquam reinferiori ipsa terrâ, Psal. 23. *Ipsæ super maria fundavit eam*; nimirum aquas ei magna ex parte subijciendo. Et Psal. 106. *Qui descendit mare in nauibus*. Tum quia & ipsa grauitas aquæ natura sua semper ad inferiora labentis; & ratio optica, quæ terra ad designatum interuallum ex æquo in omni loco maris conspicua est; adeoque vnum; cum aquâ globum efficere deprehenditur; & ars nautica, quæ ceteris paribus in omnes partes nauium cursus ex æquo, ac pari facilitate, nec minus facile à portu, quàm in portum flestitur, aduersantur.

4 Neque valde probabilis est secundus explicandi modus; sic enim aquæ elementum initio non secundum naturalem suum statum & conditionem fuisset creata. Amplectendus ergo tertius; quem optimè tuentur Pererius, Molina, & Gregorius de Valentia: qui tamen modus sic intelligendus est, vt non omnis omnino aqua in maria conuerit, sed solum maiori ex parte; nonnulla interim etiam per flumina distributa; vt cum Basiliius homil. 4. notauit Valentia loco citato. Quanquam vnus etiam locus, in quem omnes aquæ conuerit, intelligi potest, tum vnitate quasi genericâ, differente à communi ratione omnis loci sicci & habitabilis, iuxta Sanctum Thomam cit. artic. 1. ad 3. tum etiam indiuidua, per quamdam continuitatem; qua probabiliter creduntur omnes inter se aquæ terræ; tam marium, quàm fluuiorum continuari, iuxta Sanctum Thomam citat. art. 1. ad 3. itemque Basiliius homil. 4. Hexaem. Ambrosium libro primò Hexaem. capite secundo, & Hieronymum in caput. tert. Habacuc; fauente etiam Scripturâ Eccles. 1. vers. 7. *Omnia flumina intrant in mare; & mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.*

His addo, vti tertio die ad recipiendas aquas & maris, terra vndique voraginibus, & quasi cavitatibus quibusdam exhausta est; ita etiam credibile esse, eodem die pariter valles & montes in terrâ primum constituisse; quibus ipsa etiam terra propter aquas suis locis emota; magisque condensata & in petras

durata; materiam subministrare potuit. Sicut etiam tacite indicat Sanctus Thomas citat. questione 69. artic. 2. ad 3. mineralia eodem die in terrâ visceribus fuisse procreata; licet ea Moyses ideò præterierit; quod occulta sint & in sensu non incurrant. Ego enim existimo, elementa omnia ab initio, vt consentaneum erat, in statu maximè puro & naturali fuisse producta.

6 Secundo quaeritur, quid sibi velit illud, quod Moyses Genes. 1. postquam iam antea vers. primo dixerat, terram in principio fuisse à Deo creatam; postea tamen rursum dicit, *Et vocauit aridam terram*; cum tamen aliquid hoc vel illo nomine à Deo vocari, non sit aliud, quàm Deum dedisse naturam, vel proprietatem, vt possit sic vocari, vt rectè docet S. Thomas quæst. 69. art. 1. ad 5.

7 Responderetur omnia sententia Augustini libro primo super Genes. cap. 13. & libro secundo capite secundo, qui suæ sententiæ superius questione prima dubio quarto refutat in hærens, per terram priori loco nudam materiam primam, posteriori autem loco ipsum elementum terræ putauit significari, id ob eam solum causam fuisse dictum; vt indicaretur vtroque titulo, & ratione suæ substantiæ, & ratione proprietatis nimirum ariditatis, terræ nomen, (sive Hebraicè ער) ei posse conuenire, vt cum Basiliius homil. 4. Hexaem. Sanctus Thomas ibidem: ita vt prius nomen iam antea terræ designatum, & à Moysè tributum, postea accedente actuali ariditate ei quasi confirmaretur.

8 Tertio quaeritur, vtrum actu tunc productæ fuerint herbe & arbores; an solum virtute; eò quod terra tunc accepit virtutem eas postea producendi. Responderetur ex communi Patrum & Doctorum sententia, & iuxta apertam Scripturæ textum citat. capite 1. Gen. vers. vndecimo & duodecimo, actu fuisse productas; quicquid in contrarium dixerit Augustinus libro 5. super Genes. c. 4. & 5. ob eam ipsam causam superius questione prima dubio quarto refutatus: cuius sententiam quoad hoc ægrè quidem, sed tamen ad extremum velinuit deserit Sanctus Thomas hic quæst. 69. artic. 2. vt notauit Caietanus ibidem. Illud verò capite 2. Genes. vers. 5. *Fecit Deus omne virgultum agri, antequam oriretur in terrâ, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret*; perinde est; ac si dixisset Moyses, priusquam deinceps successu temporis, per virtutem feminalem; alia ex alijs propagarentur, vt ex communi rectè notauit S. Thomas ibidem.

9 Quarto quaeritur, an etiam tunc productæ fuerint plantæ noxiæ hominibus, vt spinæ, tribuli, herbe venenatæ. Negant Basiliius homil. 5. Hexaem. & olim Augustinus libro 5. de Genes. cont. Manich. capite 13. Sed verius idem affirmat idem Augustinus libro 3. super Genes. cap. 18. & Sanctus Thomas cit. quæst. 69. a. 2. ad 2. ex com. & aperte colligitur ex ipsis Scripturæ verbis Genes. 1. vers. 11. & 12. cap. 2. vers. 5. *Et omne virgultum agri, &c.* Ratio est. Quia & hoc natura rerum postulat; & ea ipsa variè profunt, tum hominibus, tum animantibus ceteris, tum ad medicamenta, tum ad cibum; tum ad eruditionem, partim etiam ad ipsarum rerum, in quibus existunt, tutelam, vt ibi gratia spinæ, ipsarum rosarum custodiam. Nec obstat illud

Genes.

Genes. cap. 3. vers. 18. *spinis & tribulus germinabit tibi*, signanter enim dictum est tibi, hoc est, tuo incommodo, in vindictam peccati, ut rectè S. Thomas cit. quæst. 69. art. 2. ad 2.

10 Quinto quæritur, quomodo terra tunc produxerit herbam virentem, & plantas, & arbores, an actiue quoque, an solum passiuè. Respondeo cum Abulensi, & Pererio in hunc locum, Gregorio de Valentia disp. 5. quæstione 3. punct. 3. consentiente etiam Sancto Thoma quæstione 7. art. vi. ad 1. immediatè solum passiuè produxisse; etsi contrarium asserat Caietanus in c. 1. Gen. hoc loco. Ratio est. Tum quia absque ingenti miraculo fieri non potuisset, ut ita de repente terra actiue tam varias & perfectas arbores produceret. Tum quia etiam nunc terra dicitur producere & germinare arbores; & plantas; cum tamen ad eas ipsa (maiori ex parte & immediato concursu) passiuè solum concurrat; non actiue; quod virtuti feminatiue conuenit, siue ea in radice, siue in stipite, siue in fructu, aut etiam cortice insit, ut rectè notauit Sanctus Thomas hic quæstione 69. articulo secundo. Atque hæc de opere tertiæ diei satis.

DVBIVM II.

De opere quarta diei; speciatim an ex qua materia quarta die producta sint sidera; & quomodo Firmamento seu calis fuerint inserta.

S. Thomas 1. p. q. 70. aa. 3.

11 **T**Orum opus sex dierum, iuxta Sanctum Thomam hic quæst. 70. initio & a. 1. q. 74. a. 1. & communem Doctorum ita distinguitur, ut supposito opere creationis, seu primæ ac substantialis productionis ipsius mundi, sequentibus deinceps diebus subiungeretur primum quidem opus distinctionis; quod tribus diebus absoluitur, & continetur productione lucis, firmamenti, & collectione aquarum in vnum locum: deinde verò ac postremo sequeretur opus ornatus eiusdem mundi, quod quarto & sequentibus diebus absoluitur. Nam ut ait S. Thomas quæstione 74. art. 1. *Oportuit primò distinguere partes mundi, & postmodum singulas partes ornari per hoc, quod quasi suis habitatoribus replentur. In creatura autem corporali tres partes designantur. Prima, quæ significatur nomine calis; media, quæ significatur nomine aque; infima quæ significatur nomine terre. Prima ergo pars distinguitur (per lucem) prima die; & ornatur quarta: media distinguitur secunda die, (productione firmamenti in medio aquarum) & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die (separatione aquarum) & ornatur sexta.* Ita Sanctus Thomas loco citato. Atque hæc ipsa est ratio ordinis, tam huius, quam sequentium dierum operum.

2 Quod verò ad quartæ diei opus attinet, quod est productio stellarum in firmamento ex Genes. 1. vers. 14. vsque ad 19. suppositis ijs, quæ de ratione fir-

mamenti, ac soliditate cælorum diximus, quæstione tertia, quæritur primo; an & ex qua materia sydera fuerint producta. De qua re variè sunt Doctorum & Expositorum sententiæ. Prima esse potest, fuisse non ex aliqua materia producta, sed creata ex nihilo. Sed est contra Sanctum Thomam hic quæst. 70. art. 1. & communem Patrum & Doctorum, qui opus creationis substantiarum totalium primo die, vel ante primum diem docent esse absolutum, ut dictum quæst. 1. dubio 2. & consentiunt recentiores. Fuerunt ergo sydera ex materia præsupposita producta; quod etiam ipsa Scriptura indicat, dum ait, *Fiant luminaria, &c. Fecitque Deus duo luminaria*; non creauit. Alij in quibus Molina disp. 1. 5. dicunt fuisse producta ex materia elementari. Sed iuxta ea, quæ docuimus quæstione 2. dub. 2. dicendum est, fuisse producta ex materia cælesti, ut Sanctus Thomas hic quæst. 70. a. 1. & omnes ferè Interpretes ac Expositores consentiunt; idque magis patebit ex resolutione sequentis quæstionculæ.

3 Secundo quæritur, vtrum luminaria eo die fuerint etiam quoad substantiam, seu formam substantialem, an solum quoad formam accidentalem producta. Respondeo cum S. Thoma ibidem a. 1. ad 1. Pererio in hunc locum Genes. Gregorio de Valentia hic quæstione 3. punct. 4. & communiori, solum fuisse producta secundum formam accidentalem. Ratio est. Quia cum astra sint substantiæ naturæ suæ incorruptibiles, adeoque non elementari, sed cælesti materia constantes, fieri secundum naturas rerum conuenienter non potuit, ut eorum materia, ab initio utique creata, sub aliâ forma substantiali esset, aut propriâ formâ substantiali sibi debita careret. Contrarium tamen sentiunt Molina hic disput. 1. 5. & alij, qui cælos ipsos sydereos, ac sydera ex elementari materia fuisse producta consentiunt, quod superius quæst. 2. dub. 2. refutauimus. Nec obstat, quod, ut Molina & nonnulli Philosophorum opinantur, astra inter se, & ab orbibus suis specie differunt. Tum quia hoc ipsum non minus probabiliter Pererius, & alij negant. Tum quia etiam si ita esset, ea tamen ipsa distinctio substantialis iam in primâ cælorum productione eis poterat competere, etiam si tunc astrarum ac syderum appellationem necdum mererentur, ut dicemus.

4 Tertiò quæritur, qualis sit ea forma accidentalis, secundum quam sydera quarto die fuerint producta. Respondeo, eam in primis esse lucem ipsam, quæ tunc primum sydereis illis substantijs constanter & quasi immobiliter fuit indita; præsertim soli: (à quo alia fortè stellæ, & astra lumen suum mutuauerunt) & à quâ luce, sydera & astra ipsa suam appellationem potissimum desumunt. Quod ipsum etiam indicat Scriptura; cum rationem seu terminum formalem eius productionis exprimens ait versu decimo quarto. *Fiant luminaria, &c. ut luceant in firmamento calis, &c.* hebraicè *Meoroth*, græcè apud LXX. *Φωσφες*.

5 Deinde alterum accidens est, motus difformiter vniformis, ex quo varietas quatuor anni temporum, veris, æstatis, autumnii, & hyemis, dierumque artificialiū varia longitudo oriretur, ac demum tori

anni seu lnnaris, seu solatis (diuerso respectu) periodus sumeretur. Quod significat scriptura ibidem. *Et sunt in signa & tempora, & dies, & annos.* Atque in his duabus formis omnes conueniunt. Addit S. Thomas cit. q. 70. a. 1. ad 2. variam ac diuersam efficientiam respectu inferiorum: quæ tamen aliunde probabiliter non fuit nata, quam ex diuersa luminis participatione.

6 Plus dicunt alii nonnulli, qui volunt, ipsam etiam condensationem variam materiæ cœlestis, qua diuersa lucis capacitas ac radiatio nititur, tunc primū astris, seu potius materiæ cœlesti ad conficienda astra fuisse inditam. Ita Vielmius apud Pererium; & valide quidem hoc ad perspicuitatem, & maiorem significantiam verborum scripturæ, *Fiant luminaria &c.* conferret, si absq; absurdū affirmari posset. Sed quia materia cœlestis iam secundo die, quoad opus erat, fuit condensata ac solidata; ipsaque firmamenti soliditas obstabat, quo minus ad loca stellarum, ex materia cœlorum adhuc liquida, supra firmamentum constituta; maior adhuc materiæ condensanda copia accersiri posset; neque rerum natura fert, vt vel per corporum penetrationem eo diuinitus adduceretur; aut etiam firmamentum ipsam quasi a peritis fenestris perforaretur, verius est, soliditatem debitam in astrorum materia iam antea præextitisse, vt recte ibidem Pererius; & supponunt cum S. Thoma alii.

7 Inde vero sequitur, nec ex ceterorum astrorum, nec ex solis (de quo potissimū esse potest difficultas) forma substantiali lucem per modū proprietatis emanare, sed solum velut accidens commune eis competere, vt supponit Gregorius de Valentia q. 3. pun. 1. vbi dicit, *lucem commune quoddam accidens esse plurimum corporum diuersorum, non autem vltius corporis propriam passionem inseparabilem.* Idem supponit Pererius hic, etsi contrarium de sole asserat Molina citat. disp. 15. Ratio præter ea, quæ diximus, est. Quia cum corpora cœlestia quoad substantiam iam primo die creata sint, ex communi sententia Patrum & Doctorum, vt dictum q. 1. dub. 2. certè si lux propria esset solis aut cœlestis corporis passio, iam illo ipso primo instanti primæ diei in sole siue cœlis illuxisset; quod tamen manifeste est contra scripturam, quæ testatur, post creationem cœli & terræ, nihilominus tenebras fuisse super faciem abyssi, vt dictum cit. q. 1. dub. 1. Differt nihilominus lux illa solis, & si quæ propria est aliorum syderum, à lumine; quia illa ex sua natura permanens est qualitas, & fons luminis: quod & ab illo velut fonte emanat; & tam in esse, quam in conseruari, ab illius iugi influxu necessario dependet.

8 Quarto queritur, quomodo stellæ & sydera quarto, vt diximus, die posita sint in firmamento. Respondet cum S. Thoma cit. q. 70. a. 1. ad 3. quia fuerunt (secundum rationem talis corporis) in ipso corpore cœlesti seu firmamento producta; eidemque quasi inserta, ita vt ab ipso & vna cum ipso firmamento circumagerentur: quicquid nonnulli dixerint, stellæ non esse fixas in sphaeris, sed habere motum scer-

sum à motu sphaerarum, de qua te actum questione tertia, dubio secundo, & dub. 3. §. 2. vbi simul etiam ex Bonauentura retulimus, quænam, etiam stante soliditate cœlorum, inter Physicos olim (ipsūque Aristotelem) & inter Ptolomæum, aliosque Mathematicos, fuerit hac de re dissensio; in quâ etsi non solum Bonauentura ibidem, sed etiam Sanctus Thomas hic, Physicis potius adhaerendum statuunt; nunc tamen communiter Mathematicorum sententia proprios epicyclos & eccentricos planetis tribuens præfertur.

9 Quinto queritur, quare sol & luna dicantur luminaria magna; cum tamen pleræque stellæ, sint luminaria maiora. Respondetur cum Sancto Thoma articulo primo ad 5. quia secundum aspectum multo videntur ceteris omnibus maiora; curationi Chrysofomus homil. 6. in Genes. addit maiorem præteris efficaciam.

10 Sexto queritur, ob quam causam facta sint luminaria. Respondeo hoc optimè explicari à Sancto Thoma citata questione 70. articulo 2. his verbis: [*Moyse, vt populum ab idololatria reuocaret, illam solam causam (luminarium) tetigit, secundum quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deuter. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creauit Dominus in ministerium cunctis gentibus. Hoc autem ministerium explicat in principio Genes. per tria. Primò enim prouenit vtilitas hominibus ex luminariis, quantum ad vltum, qui est directiuus in operibus, & maximè vtilis ad cognoscendas res; & quantum ad hoc dicit, vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundò quantum ad vicissitudines temporum, quibus & fastidium tollitur, & valetudo conseruatur, & necessaria victui oriuntur. Quæ non essent, si semper esset aut æstas, aut hyems; & quantum ad hoc dicit, vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio quantum ad opportunitatem negotiorum & operum; in quantum ex luminariis cæli accipitur significatio pluuiosi temporis vel sereni; quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, vt sint in signa, &c.] vt bene etiam explicat Theodoretus questione decima quinta in Genes. Quo tamen ipso loco Origenes olim abusus est ad asserendam prænotionem contingentium euentuum futurorum, ex astrorum inspectione, contra illud Hieremiæ decimo versu secundo. *A signis cæli nolite timere, quæ gentes timeant; vt videre est apud Eusebium Cæsariensem lib. 6. de præpar. Euang. c. 9. De qua realibi. Atque hæc ad communem qualificationem operis quarti diei cognoscendam pertinent. Restant nunc tres dubitationes, quæ ad rationem eiusdem operis magis particulatim explicandam spectant, ordine & sigillatim deinceps explicandæ: quibus adiungi quidem poterat quarta, an stellæ sint animatæ, de qua agit S. Thomas hic quest. 70. articulo tertio, sed de hac re iam actum est questione 2. dubio quarto.**

DVBIVM III.

Terrane, an potius cœlum, ac sydera motu diurno moueantur; Et à quomotores an à Deo immediate, an ab Angelis.

S. Thom. I. p. q. 70. a. 3. & q. 110. a. 1. & 3.

Fertur olim Pythagoræ ac Pythagoricorū, atq; etiam Aristarchi, veteris Mathematici, fuisse opinatio, cœlos non moueri, nec sydera, saltem motu illo diurno, quem peragere videntur ab Oriente in Occidentem; sed terram. Quod nostra quoque ætate Copernicus, & post eum nonnulli alij Mathematici recentiores tuerunt. Sed & de causa efficiente huius motus est nonnulla hodie disceptatio. Cum enim cōmunis hæcenus tam Philosophorum, quam Theologorum fuerit sententia, cœlum nec à sua forma, nec à Deo solo ac immediate, sed ab Intelligentijs seu Angelis moueri, est tamen hodie, (Leonardus Lessius lib. 11. cap. 8. de perfect. diuin.) qui multis rationibus suadere nititur, cœlos à solo Deo immediate moueri. Vt taceam Albertum de Saxonia, & Valefium, aliosque, & ex antiquis Philosophis nonnullos, qui cœlos à sua forma intrinseca aut solū, aut certe adiuuante simul Intelligentia, moueri dixerunt, apud Bonauenturam in 2. dist. 14. a. 3. quæstion. 2. & Conimbricenses lib. 2. de cœlo capit. 15. quæstion. 5. artic. 2. Nos sequentibus assertionibus sententiam nostram ita breuiter exponimus.

Asertio I. Non terra, sed cœli, siue sydera motu illo diurno ab Oriente in Occidentem mouentur. Ita habet cōmunis ac certa omnium Theologorum ac Philosophorum naturalium sententia & doctrina; quam perspicue tradit scriptura sacra Eccles. 1. v. 4. & sequentibus, vbi dicitur: *Generatio præteritis, & generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur; ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem; lustrans vniuersa in circuitu, pergit spiritus (sol), cunctis quasi rebus vitam inspirans, easque animans* & in circulo suo reuertitur. Vbi perspicua hypotyposi expressum pariter habemus, & terram stare, & solem moueri. Et Psalm. 18. versu 6. & sequentibus ad literam de sole dicitur: *Ipse procedens tanquam sponsus de thalamo suo, exultauit ut gigas, ad currendam viam. A summo cœlo egressus eius, & occursum eius usque ad summum eius: nec est qui se abscondat a calore eius.*

Idem significat scriptura pluribus locis, quando ait, solem, lunam, aliasque stellas oriri & occidere. Item quando velut ingens miraculum commemorat, quod orante ad Deum Iosue, sol steterit. Iosue 10. versu 12. *sol contra Gabaon ne moueatis, & luna contra vallem Aialon. Steteruntque sol & luna, donec discerneretur se gens de inimicis suis* &c. *Stetit itaque sol in medio cœli, & non summu occumbere spatio vnus diei.* Idem colligi-

tur ex historia Ezechia 4. Regum 20. quando incius gratiam Deus reduxit umbram per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus. Et quod respondere forsitan aliquis possit, regressum illū umbræ in horologio Achaz, solius etiam terræ motu effici potuisse, id ex eo facile refellitur. Nam præterquam quod effugere sensum vix potuisset tam repentinus in aduersam partem terræ motus; insuper etiam Eccli. 48. versu 26. vbi rursus de hac ipsa re sermo est, expresse dicitur: *In diebus ipsius (Ezechia) retro rediit sol, & addidit regi vitam.* Vbi aperte audis, non umbram tantum, sed solem retro rediisse.

Idem colligitur ex historia eclipsari solis tempore passionis Christi, prout à S. Dionysio describitur epist. 7. ad Polycarpum vbi ait: *Eramus una ambo (Dionysius & Apollophanes) & stabamus ad Heliopolim; lunam inopinato se soli obijcientem cernebamus; neque enim coniunctionis tempus erat: rursusque cum eadem, ab hora nona ad vesperum, se medice solis linea præter naturam ordinem opponebat.* &c. *Scit etiam (Apollophanes) obiectum ipsum (ἡμετέριον ἀστὴρ) seu incidentiam lunæ in solem, à nobis visum esse oriri ab ortu solis, & ad solis extremum peruenire, postea repedare; rursusque non ab eadem parte solis, & obiectum & recessum euenire; sed recessum ab ea, quæ, ut ita dicam, naturali ex diametro erat contraria* &c. Vbi quamuis de motu quodam prodigioso lunæ sit mentio, facile tamen inde colligimus, astris non repugnare motum illum diurnum, quantumuis velocem.

Sed & stellas ac sydera, speciatim solem ac lunam moueri motu diurno, communis est, & consentiens doctrina non solum Scholasticorum Theologorum, ac Philosophorum, sed etiam SS. Patrum omnium, speciatim Philastrij & Diodori Tarsensis, qui oppositam sententiam hæresis aut erroris nota damnare videntur; vtdictum q. 6.

Sicut etiam nuperrime eadem sententia, quod terra moueatur, cœlum & sydera non item, à Congregatione Cardinalium ad indicem librorum prohibitorum deputata, sub moderno Pontifice Paulo V. damnata est his verbis: *[Et] quia etiam ad notitiam præfata sanctæ Congregationis peruenit, falsam illam doctrinam Pythagoricam, diuinæque scripturæ omnino aduersantem, de mobilitate terræ, & immobilitate solis, quam Nicolaus Copernicus de reuolutionibus orbium cœlestium, & Didacus Astunica in Iob etiam docent, iam diuulgari, & à multis recipi, sicuti videre est, ex quadam epistola impressa cuiusdā P. Carmelita, cuius titulus Lettera del Re. Patre Maestro Paolo Antonio Folcarini Carmelitani, supra opinione de Pythagorici e del Copernico, della mobilita della terra, e stabilita del sole, & nouo Pythagorico sistema del mondo, In Neapoli, per Lazaro Scorigio 1615. In qua dictus pater ostendit conatū, præfatam doctrinam de immobilitate solis in centro mundi, & mobilitate terræ, consonam esse veritati, & non aduersari sacra Scripturæ. Ideo ne vltius huiusmodi*

opinio in perniciem Catholicæ veritatis serpat, censuit dictos Nicolaum Copernicum de reuolutionibus orbium, & Didacum Astunica in Iob, suspendendos esse, donec corrigantur. Librum vero P. Pauli Foscarini Carmelitæ omnino prohibendum, atque omnes alios libros pariter idem docentes prohibendos; prout præsentis decreto omnes respectiue prohibet, damnat, atque suspendit. In quorum fidem præsens decretum manu & sigillo Illustrissimi & Reuerendissimi Domini Cardinalis Sanctæ Cæcilie Episcopi Albanensis, signatum & munitum fuit, die 5. Martij 1616. Romæ ex Typographia Camera Apostolicæ Anno 1616.] Hactenus decretum: quo sane fit, vt opposita doctrina tuto defendi amplius non possit.

7 Ex quo simul etiam patet, quod superius q. 7. §. 1. notauimus, quantum inter obseruationes & hypotheses Mathematicorum intersit. Obseruationes enim Copernici hactenus nemo damnauit; quin etiamnum in pretio sunt: at vero hypotheses eiusdem quasi pro libito tantum, ac sine vilo firmo fundamento constitutas (cum obseruationes eadem aliter possint explicari & defendi) damnatas videmus. Omitto rationes philosophicas, quibus eadem Pythagorica doctrina efficaciter refelli potest.

8 Assertio II. Cæli nec à seipsis, seu forma sua intrinseca; nec immediate à Deo, sed ab Intelligentijs seu Angelis assistentibus mouentur. Ita docent Plato 1. de leg. & Aristoteles 8. Physic. capit. 6. tex. 52. & 12. Metaphys. tex. 43. quos sequuntur Sanctus Thomas hic quæstion. 70. articulo tertio, & 110. articulo tertio, Albertus Magnus in 2. d. 14. articulo 6. & 12. Metaphysic. tract. 2. capit. 10. Bonauentura in 2. dist. 14. articulo tertio quæstione secunda, Egidius quæstione quinta, Scotus quæstion. 1. Durandus quæstion. 2. Capreolus d. 9. quæstio. 1. artic. 3. Ferrariensis 5. cont. gent. capit. 46. Sotus 2. Physic. quæstio. 11. Toletus, & Conimbricenses 2. lib. de cælo capit. 5. Suarez tom. 1. Metaphysic. disputat. 18. sect. 3. numero 36. Ruuius lib. 1. de cælo cap. 2. quæstion. 8. & Pererius lib. 7. Physic. cap. 8. & lib. 2. in Genesim. quæstion. 6. vbi dicit, eam sententiam quasi per manus traditam fuisse inter antiquos philosophos, & postea à Theologis receptam, quod in re vtrinque inuidenti magnum est veritatis argumentum. Accedit, quod S. Thomas opusc. 10. articulo 3. & opusc. 11. articulo 2. docet, esse omnino certam sententiam, & physicis rationibus demonstratam; & de potentia quæst. 6. articulo 3. inquit, *fidei sententiam esse, quod substantia separata, sine Angelis moueant corpora cælestia: vti & Bonauentura loc. cit. vocat eam sententiam fidei consentaneam.* Sed qui auctores loquuntur contra eos, qui à sola forma intrinseca cælos moueri docuerunt.

9 Probatur hæc assertio primo ex scriptura, quæ etsi non aperte hanc doctrinam asserat, multum tamen illi fauet. Vt cum Iob 9. v. 13. dicitur. *Sub quo curuantur, qui portant orbem* Et capite 26. vers. 11. *Columnæ cæli contremiscunt* et

passent ad nutum eius. Quibus verbis, si ad Angelos, vt sanè commode possunt, referantur, satis aperte ministerium aliquod, seu præsentia Angelis erga mundum & cælos transferibitur. Eadem ratione commode intelligi potest illud Luc. 21. v. 26. *Virtutes calorū mouebuntur*; hoc est, suo loco seu officio mouebuntur, non amplius consueta lege cælos & sydera moturi.

Secundo probatur ex Patribus, quorum hæc quali fixa regula & Theologicum axioma est, Deum non sine medijs causis interuenientibus regere & gubernare mundum; sed inferiora per superiora, & infima per media regere, & in suos fines dirigere, vt videre est apud Dionysium cap. 5. cæli. hierarch. & lib. de diuin. nom. cap. 8. Augustinum 3. de Trinit. cap. 8. & Gregorium lib. 4. dialog. c. 4. Vide supra q. 6. dub. 8. de Angel.

11 Tertio probatur ratione. Nam quod cæli à sua forma intrinseca non moueantur, satis probatur ex eo; Tum quia aliquo post diem iudicij quies esset illis violenta. Tum quia à forma intrinseca ac mere naturali nullum corpus mouetur, nisi ad aliquem locum seu terminum, quo perficiatur; & quo acquisito quiescat. Quod etiam à solò Deo immediate non moueantur suadet tum ex Patribus adducta ratio. Tum quod à Maiestate Dei alienum videatur, corporibus loco mouendis immediate ac sine omni medio intentum esse: sicut esset à Maiestate Regis alienum, per se immediate horologium dirigere, etiam si ad huius normam vniuersa Regni negotia administranda forent. Denique nulla potest adferri ratio, quæ vel impossibile, vel absurdum esse cõuincat, vt Angeli cælos moueant; vti mox ex solutione argumentorum patebit. Ergo veteri & receptæ Peripateticorum doctrinæ insistendum.

12 Obijciatur primo. Pare est, vniuersalem mundi gubernationem proxime à causa vniuersali ad omnia pertinente, non à particularibus & restrictis pendere. Quod confirmari potest etiam ex illo Iob 34. vers. 13. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?*

Respondeo, si loquamur de gubernatione vniuersali absolute, quæ videlicet ad vniuersum orbem, omnemque naturam creatam pertineat; de qua allegatus Iobi locus loquitur, conceditur assumptum; si autem de vniuersali solum in certo genere, nimirum respectu naturæ solum corporeæ, ad quam motus cælorum spectat, negatur assumptum; id enim est contra Doctores & Patres citatos; qui etiam idcirco docent, Deum immediate providere rebus omnibus; sed non per se immediate gubernare omnia, vt videre est apud S. Thomam q. 22. a. 3. & q. 103. a. 6.

13 Secundo obijciatur. Incredible videtur, tam immensæ vastitatis corpora ab Angelis, valde limitatas in orbe vires habentibus; per tota secula torqueri posse; præsertim tam incomprehensibili velocitate, & tam stupenda æquabilitate. Velocitatem motus ostendit, quod sol iuxta astronomos, singulis horis plusquam vndecies centena millia milliariū peragit. Vna vero stella spheræ octauæ circa æquinoctialem

corundem astronomorum iudicio, vna hora percurrit supra 42. milliones milliarium; quantum videlicet eques quotidie 40. milliaria percurrens, annis bis mille nongentis vis conficeret. Quanta igitur supremæ spheræ mobilis erit pernicitas? Nam hæc incomparabiliter est altior; cum astronomi demonstrent, duos coelos inter illam & octauam intercedere. Et confirmatur primo. Quia Angelus vnus, vel etiam plures (si tamen pauci sint) non possunt elementa loco mouere, & primarias orbis partes confundere: Ergo nec coelos, qui incomparabiliter sunt maiores, tanta celeritate impellere. Secundo, quamuis motus coelorum tot millionibus milliariorum absit ab hoc orbe elementari, tanta tamen est illius vis, vt immensam spheram ætheris secum rapiat, & vt multi sentiunt, etiam mare vniuersum: Cum igitur Angelus aliquis per se non possit elementaloco mouere, non poterit etiam coelum à quo elementa trahuntur, mouere.

14 Respondeo primum, quod ad vastitatem corporum celestium attinet, eam minimè obstat, quo minus ea corpora ab Angelis facile moueri possint. Cum enim iuxta Aristotelem, & communem Peripateticorum sententiam, non sint corpora graui, nec leuia, nullam penitus habent ad circulaem motum repugnantiam; etsi millecuplo essent maiora; facillimè ergo possunt à quolibet Angelo moueri. Quod vero secundo ad velocitatem spectat; cum Angeli seipsos à coelis ad terras spatio breuissimo, & quodammodo imperceptibili mouere possint, iuxta dicta de motu Angelorum disp. 5. quæst. 2. facile etiam possunt illi simili celeritate corpus, nulla ex parte sibi resistens, & cui, quod incorruptibile sit, nulla designata motus celeritas, quantum maxima, vlla ex parte aduersatur, mouere. Tertio quod ad æquabilitatem motus attinet; cum plus ad eam perpetuo retinendam non requiratur, quam & vis ad mouendum sufficiens ac indefessa; & voluntas prompta, & scientia seu cognitio certa via ac designata velocitatis mensura, per quam & quacum coeli mouendi sunt; non potest ea facultas, & voluntas æquabiliter mouendi coelorum Angelis denegari; in quibus, cum substantiæ spirituales sint, fatigatio locum nullum habet; & cum beati sint, non possunt non velle, quod sibi à Deo imperatum nõrunt; & cum scientissimi sint rerum omnium & effectuum naturalium; optime nõrunt viam, & celeritatis mensuram, quam in coelorum motu; iuxta constitutam sibi à Deo legem, repræsentare ac retinere debent, vt suo loco de Angelis dictum est pluribus.

15 Ad primam confirmationem negatur consequentia. Tum quia difficultas aut impotentia ad mouendum aliquod corpus, non oritur præcisè ex eius magnitudine; sed ex resistentia eius; qualis in elementis est; in coelo nulla est. Tum quia simul lex & ordinatio diuina obstat; quo minus elementa integra suis locis dimoueantur; coelorum autem motum Deus non prohibet, sed imperat.

16 Ad secundam confirmationem Respondeo,

mare à coelis non moueri immediatè, sed solum effectiue, mediante lumine, seu influentia: quod coeli motum nihilo facit difficiliorem; quam ardentis candela iactum diffusus per medium splendor. Ad ignem vero quod attinet; duæ sunt causæ, ob quas ille non difficulter ab Angelis, vna cum coelis, moueri potest: prima, quod tenuis admodum substantiæ, & summæ leuitatis est; ob quam fere non minus facile à motu coeli, quam pluma à vento rapitur. Secunda, quod non deorsum, contra inditam sibi leuitatem, mouetur; sed solum circulariter, intra latitudinem loci sui naturalis; quod proinde non ferè difficillius est, quàm vt homo vnicus maximam aquarum molem, grandis piscinæ alicuius, leui motu brachij conturbet: præsertim quando elementa in suo loco naturali nec grauitate, nec leuitate putantur. Neque sane credibile existimo, ignem vna cum caelo æquali celeritate circumferri; præsertim quando vtraque substantia coeli & ignis, leuis admodum, & quasi lubrica est; sed pro ratione suæ conditionis simul vt cunque in orbem rapiari.

17 Tertio obijciitur; in de consequens esse, quod Angelus coelos mouens, deberet assidue quasi orbis affixus esse, & summè intentus, vt eadem semper celeritate impellat. Vnde nec posset pro arbitrio adire caelum Empyreum, aut visitare homines in terris, aut vilius alterius rei administrationem suscipere; sed semper deberet manere affixus suæ rotæ: quæ non videntur consentanea illorum felicissima libertati, & liberissima felicitati.

18 Respondeo; hoc argumentum fortassis haberet aliquam vim, si Angelus vni certæ parti suæ spheræ, aut certò spatio eiusdem spheræ perpetuo assistere deberet: quod tamen non est credibile. Quia Angelus intra latitudinem mediæ zone totum coelum cingentis, vbicunque vult, potest applicare suam virtutem motiuam suo coelo; cui propinquus est: cum & hoc vt potest sphericum ex se pariter vbique aptum sit ad recipiendum siue motum, siue impulsum; & Angelus ex se, cuilibet eiusmodi parti spheræ applicatus, æque habilis sit & expeditus ad motum imprimendum. Quo fit, vt possit interiri Angelus libere totam suam spheram, eiusque locum veluti circumire; & nunc ex nostro hemisphærio, ad Antipodas seu oppositum hemisphærium; nunc Orientem, nunc Occidentem versus moueri: quia Angelus neque vna cum spherâ suâ circummagi debet; nec vni imaginario loco seu spatio immobilis semper adesse; modo à mediâ quasi zona eiusdem spheræ; quæ ex parte spheræ celerrimè mouetur, ipseque motus commo distimè incipit, non nimum ad polos, adeoque Septentrionem, & Meridiem declinet.

19 Et hoc est, quod ex Aristotele docuisse videtur S. Thomas 1. part. quæst. 51. art. 3. ad 3. vbi ait: *Angeli non mouentur ad motum corporum celestium, etiam si sint in eis, sicut motores in mobilibus; quia corpora celestia non recedunt de loco secundum totum; nec determinatur spiritui mouenti orbem locus, secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis; quæ nunc est in Oriente, nunc in Occidente; sed secundum determinatum situm; quia semper est in Oriente virtus*

mouens, ut dicitur in 8. Physic. text. 84. Vbi determinatus ille situs ad Orientem, non est vtiq; accipiendus secundum indivisibile aut exiguum aliquod spatium; quandoquidem intra latitudinem certam medietatis zonæ cuiusq; sphaeræ, non solùm quilibet pars eiusdem sphaeræ, modo est occidentalis, modo Orientalis; sed etiam quodlibet spatium imaginarium ac immobile eiusdem zonæ respectu diversorum hominum, diversa terræ hemisphaeria inhabitantium, est, & dici potest Orientale, seu Oriens; adeo ut Orientalis illa pars cœli in qua Angelus versatur, totum cœli periodum cingat & circumdet. Potest ergo Angelus per hoc quasi immensum cœli sui spatium libere, ut ita dicam, vagari & moveri; quod ad eius felicem libertatem satis est. Accedit, quod Angeli felicitas, cum sit spiritus, per se à certo loco corporeo nequaquam dependet; nec graue esse ei potest, vbiuis locorum Deum intuenti, & hac ipsa intuitione beato, simul & ad obsequium Deo, & hominibus beneficium præstandum, suam beneficam operam, quacumq; in re à Deo imperata, impendere. Quod si tamen alicui videbitur incommodum, eius rei curam, inter tot myriades Angelorum, in certos tantum & paucos incumbere, ei potius licebit dicere, quod nonnulli antiquorum sapientum dixerunt, post aliquot annorum spatia, Angelos motores mutari; quam beneficam hanc operam benevolentissimis naturis penitus adimere.

20 *Quarto obijcitur, Angelus non potest se diffundere per totam sphaeram, & toti vim suam applicare; sed solum alicui particulæ, V. G. quantum est spatium alicuius oppidi, aut multo min⁹: at non est consentaneum, tantam molem concitari tam exiguo & angusto impetu, sed oportet impetum esse diffusum per totum, certa proportione; ut sicut singulæ partes mouentur pro ratione sui situs, ita & congruum impetum suscipiant. Si enim tota terra, vel solum mare in orbem raptandum esset, non conueniret impetum fieri duntaxat in exiguam particulam, quanta est vola manus humanæ; sed in totam fieri deberet, ut suauius & absque conuulsione partium motus fiat.*

21 *Respondeo abunde satis esse, ad mouendum cœlum, si Angelus motor eise suamque virtutem motiuam applicet, secundum tantum spatium; quantum ipse naturaliter occupare potest: mox enim absque vlla difficultate, aut periculo, vna pars alteram sibi connexam secum trahit. Neque vlla idcirco violentia interuenit; quando cœlum, ut dictum, nullam habet ad eum motum resistentiam; neque vlla partium conuulsio pertimescenda, in corpore solidissimo & incorruptibili, cuius omnes partes inter se firmissime coheret; sec⁹ quâ in terra, aut mari accidit: siue interim motus ille cœlorum fiat mediante impulsu, siue immediate ab Angelo causetur; de qua re actum disputatione quinta, quæstione quinta, dubio secundo. Quod si, ut nonnulli philosophantur, ab ipso etiam homine terra suo loco dimoueri posset, si perterica eidem infixâ, & ad lunam V. G. vsque, pertingens suoque hypopodio interim nixa, homini ibidem ad manus esset, quid ni facillime*

Angelus parti cuiuslibet cœli minimam se applicando, totum cœlum mouere possit?

21 *Quinto obijcitur, Si Angeli cœlestes orbem circumagunt, in potestate eorum esset, illos sistere; quod non videtur consonum verbis Domini Job 38. *Conuentum cœli quis dormire faciet? id est, quis sistet? Quasi dicat, nemo, præter me, id potest. Item in eorum potestate esset, celerius vel tardius mouere, & ita totum mundum facile posset turbare: vnde etiam grauissimo præcepto deberent esse obstricti, ut summam curam adhiberent, ne vniquam vllus sit defectus, nulla inæqualitas, nulla maior minorue concitatio. Est enim res maximi momenti, vnde salus rerum inferiorum pendet.**

21 *Respondeo; si Physicam & naturalem potentiam Angeli præcise ac secundum se spectemus, posse quidem eum suo arbitratu cœlorum motum sistere; aut etiam præter ordinem flexere: at vero absolute non posse; quia cum beatus sit, non potest aliud velle aut facere, quam quod Deum velle ac præcipere norit: præcepit autem ei Deus, ut certo modo, ac mensura cœlum moueat; à qua non magis ipse potest desciscere, quam si per modum naturæ ac formæ naturalis intrinsecæ moueret. Neque tamen idcirco opus est, vlla grauiori præcepti inculcatione, quando in promptissimo & incommutabili obsequendi studio, omnibus beatis communi, intellexisse diuina voluntatis iussum ac nutum satis est, ad accuratissimam & exactissimam eius executionem, Atque hæc de motu cœlorum satis.*

D V B I V M IV.

Quot sint cœli, præcipue syderei; & an inter se, & cum astris suis eiusdem sint essentia.

S. Thom. 1. p. q. 63. a. 4. & q. 70. a. 1.

21 *Differunt quoad numerum cœlorum inter se, SS. Patres. Nam primo Tertullianus l. aduersus Hermogenem, & Chrysostomus in Gen. hom. 4. veluti certum tradere videntur, vnum tantum esse cœlum. Sane Chrysostomus vehementi oratione secus sentientes pstringit: *Quis igitur, inquit, post tantam doctrinam feret eos, qui ex suo capite loqui, & contra diuinam scripturam multos cœlos dicere audent? Nisi forte sanctum hunc Patrem existimemus, non tam de cœlis, quam de pluribus simpliciter mundis locutum, quales nonnulli veteres Philosophi constituerunt. Quo sensu etiam Aristoteles lib. 1. de cœlo tex. 76. docet, vnam tantum esse cœlum. Sed nec Mathematici defuerunt olim, qui plures cœlos pernegarent; quos refert & perstringit Basilius homil. 3. in Hexaem. his verbis: [Cum ij, qui demonstrationibus vti solent grauioris multo momenti, vtiq; probationum Geometricarum necessario concludentium confirmant; id ferre non posse naturam, ut præter vnum hoc cœlum, alterum consistat; tum sane istorum Mathematicorum lineares nugas, quamlibet artificii ingenio concinnatas, tanto solutius ridebimus, &c.]**

Secundo

2 Secundo, alij duos cœlos solummodo numerant. Ita videntur sentire Clemens Romanus Recognitionis. lib. 1. & 2. Acacius in Glossâ Lipomani, Anastasius Synaita lib. 2. Hexaemeron, & Theodoretus in cap. 9. Epist. ad Hebræos & qq. in Genes. q. 11. vbi ait: *Cum scriptura diuina doceat, in principio Deum creasse cœlum & terram; deinde post lucis creationem, secunda die, dixit firmamentum factum esse; imperitia plena videtur esse huiusmodi (de numero cœlorum) quæstio. Oportebat enim ex temporis ratione, & ipsi creationis modo, cœlorum diuersitatem nosse, & vnum luce prius; alterum vero post lucem; & illud quidem non ex aliqua alia materia, hoc autem ex aquis creatum esse &c. Qui igitur non credit, secundum esse cœlum, semitam rectam transgreditur; qui vero plures enumerare conatur, adhaeret fabulis, postposita diuini spiritus doctrina.*

3 Tertio alij, Apostolum Paulum imitari volentes 2. ad Corinthios 12. tres cœlos constituunt. Ita Basilius homil. 3. Hexaemer. Ambrosius secundo Hexaemer. capite secundo. Damascenus lib. 2. Orthodox. fid. capit. 6. Philastrius hæresi 66. & alij, quanquam non omnino eadem ratione. Quidam enim ita tres distinguunt cœlos, vt primum faciant illud, quod in principio creatum fuit Genes. 1. v. 1. Secundum firmamentum, quod tamen ex substantia primi inuunt esse compactum; tertium id; in quod raptus fuit S. Paulus. Ita Basilius & Ambrosius. Alij primum numerant Empyreum, secundum sydereum, tertium aëreum.

4 Quarto nihilominus ex his ipsis quidam etiam septem orbés siue circulos cœlestes numerari admittunt. Ita Damascenus & Philastrius: qui rursum etiam concedit, æque duos quoque posse numerari. *Sine ergo septem, inquit, quis acceperit, vt David, siue tres, siue duos, non errat. &c.* Nec magno dissentit Basilius citata Homil. 3. Hexaem.

Et in eundem fere sensum Iustinus quæstio. 57. cura quæsiisset: *si duplici nobis cœli creationem exposuit Moyses, quomodo plures esse scriptura docet; aliquando tradens, Cœli cœlorum, aliquando, Aperti sunt ei cœli. Respondet: Moyses quidem cœlos dixit; numero autem neque vnum, neque duos, neque plures tradidit. Consuevit porro diuina scriptura, Interstitia partium superiora cœlos nominare; veluti vltima cœli, & aquila de cœlo, & stelle cœli. Ex dictis ergo hisce, quæ posita sunt, consequens est, vt intelligamus, cœlos substantia quidem duos, interstitijs autem plures. Atque si cœlos ita accipiamus, nulla in verbis reperietur repugnantia.*

5 Sane quidem hæc quæstio inter Theologos esse non potest; nisi nominis, vt recte etiam notauit S. Thomas 1. p. q. 68. a. 4. Nam si cœlum late accipiat pro corpore sublimi & diaphano, terra & aquis superiori, sic recte numerantur tres cœli, seu potius tria quasi cœlorum genera; aëreum videlicet, sydereum, & Empyreum: quod plane respexisse videtur etiam S. Paulus, cum se raptum fuisse ait in tertium cœli 2. Corinth. 12. v. 2. vt recte etiam ex Damasceno S. Thomas loc. cit.

Si autem cœlum accipiat strictius, pro corpore elementis omnibus superiori, sic recte assignari possunt duo quasi cœlorum genera, Empyreum immobile, & sydereum mobile.

Si vero non tam rerum varias differentias, quam vniuersum id corpus elementis superius, vt cumque sua quadam varietate distinctum, recensere velis, dici potest vnum cœlum, hoc est, aut vna cœli natura, aut vna cœlestium corporum congeries, seu vnum ex pluribus aggregatum, quemadmodum vna V. G. dicitur natura humana; aut ciuitas vna Pragensis; licet in tres ciuitates diuisa &c. Nec aliud voluit S. Chrysostomus, vt superius insinuat.

Atque hæc recte etiam mihi tradidisse visus est S. Athanasius qq. ad Antiochum q. 5. vbi ait: [Quot sunt cœli? Respondeo. In dubio est apud multos hæc quæstio. Nam liber Genesios duos cœlos commemorat. Diu autem Paulus etiã tertium cœli se se vidisse dicit. Et David Prophetã de quarto cœlo loquitur; Laudate eum cœli cœlorum. Sciendum vero, quod quemadmodum natura hominum vna, & vnus homo dicitur, multi itẽ sunt homines: sic etiam cœlorum natura vna, & vnum cœlum dicitur in diuina scriptura, & cœli multi.]

7 Quod si cœlum ipsum mobile in sua indiuidua velis cum Philosophis & Mathematicis diuidere, quærendo, quot sint eiusmodi cœli mobiles, non ita pronum nunc est respondere. Licet enim, hæcenus communiter à Philosophis & Mathematicis, per annos fere trecentos, decem, (aliter quidem sentiente Antonio Ruuio libro secundo de cœlo capit. 5. quæstione secunda, qui octo cœlis mobilibus maualt esse contentus) aut si eum Magino in noua cœli Theor. Copernici obseruationes accensas, vndecim cœli mobiles, præter Empyreum immobile, assignati fuerint; quos sequuntur etiam Clavius in capit. 1. sphaera; tom. 3. pag. 36. vbi vndecimum primum addit; Pererius libro 2. in Genesin quæstio. 4. & 9. Molina disputatio. 10. qui denario adhuc numero contenti erant; tamen res hæc multis de causis non parum dubia videri potest. Nititur enim ea doctrina in primis quidem fundamento Aristotelis, aliorumque Philosophorum, & Astrologorum quorundam antiquorum, tot videlicet esse cœlos, quot in cœlis inueniuntur motus diuersi; cum vni corpori non nisi vnus motus possit esse naturalis. Id tamen fundamentum non esse firmum ac solidum; imo nec ex omni parte verum, his videtur argumentis probari posse.

8 Primum enim illud ipsum fundamentum supponit cœlos esse solidos, stellasque adeo moueri in cœlis, non velut pisces in mari, aut aues in aere; sed vt gemmas in annulo, aut in ligno nodos: quæ doctrina tamen non est adeo certa, vt oppositum absque errore defendi non possit.

Secundo, si cœli non à seipsis, seu propria sua forma, sed ab Angelis mouentur, vt ipse etiam Aristoteles sentit, neque necessarium, neque admodum etiam conueniens videtur, pro varietate motuum, qui in eodem firmamento, iisdemque stellis firmamenti reperiuntur, plures alios superiores cœlos mobiles constituere: cū nec motus talis calis proprie naturalis, sed potius præternaturalis videatur; & facillimum sit Angelo, firmamentum ipsum ita mouere, vt ad ortum quidem

simpliciter, secundum quid vero etiã ad occasum, aut septentrionem, vel meridiem moueri videatur; motusque illius adeo ab ipso Angelo motore omnem eam varietatem & modificationem recipiat, atque inferioribus etiã cœlis, quoad opus est, communicet; quam ipsa experientia cœlis conuenire demonstrat. Neque enim Deus & natura facere solet per plura, quod æque bene & commode fieri potest per pauciora. Hac vero doctrina admissa, ruunt iam duo illi, vel tres cœli mobiles, qui supra cœlum sydereum siue firmamentum collocantur, vt est cœlum crystallinum & primum mobile.

9 Tertio. Sed nec si de varietate motuum, qui in diuersis stellis deprehenduntur, sermo sit, principium illud ex nouis phænomenis defendi posse videretur. Constat enim nouis experientijs & obseruationibus, vt iam superius dictum quæstione tertia dub. 3. circa Iouem quatuor novos esse planetas, eosque singulos proprium, & à ceteris omnibus stellis diuersum habere motum; nec tamen propterea opus est quatuor nonis cœlis, cum proprio motu planetæ illi non describantur circulos, qui terram ambient, sed interuallo non nisi exiguo à Ioue abeant. Feruntur ergo in epicyclis seu orbibus Iouem quidem ambientibus, sed non in cœlis distinctis. Simile quid accidere videtur cum maculis solaribus recens inuentis, quas etiã ipsas stellas quasdam esse solem circumeuntes nonnulli existimant; & tamen cœlum nouum non requirunt, nisi magno admodum numero cœlos multiplicare velimus.

10 Quarto. Ad hæc de stellis, ac planetis antiquis etiã duntaxat loquendo, needum apparet, principium illud esse vndiquaque firmum & constans. Cum enim per nouas experientias & obseruationes satis certo videatur constare, Venerem & Mercurium circa solem perpetuo moueri, nec proprio motu vnquam describere circulum, qui terram ipsam complectatur, consequens est, nec illos quidem requirere proprios cœlos, in quibus moueantur. Cum enim cœlum dictum sit à celando, quod omnia sublunaria contegat, vt quæstione prima dictum, nec adeo quilibet orbis seu sphaera cœlestis sit proprium & distinctum cœlum: aliqui enim pro multitudine ipsorum etiã epicyclorum duntaxat, cœli multiplicandi forent; plane sequitur, si Venus & Mercurius secundum motus proprios, non requirant, nec habeant orbis proprios & distinctos, qui centrum vniuersi ambient, frustra hætenus cœlum Mercurij & Veneris proprio inter cœlos numero ac censu fuisse habitum: cum orbis quidem singuli ex his planetis proprios habeant, sed non nisi solem ambientes.

11 Taceo cometas, qui & ipsi fortasse sunt stellæ, proprium habentes motum; nec tamen ideo proprio ac speciali cœlo indigent. Alias totæ fere cœli constituti forent, quot cometa; cum singuli propemodum hætenus proprios habuisse motus visi sint. Ex quibus omnibus denique concludi videtur, comunem & receptã doctrinã Philosophorum & Mathematicorum de cœlis decem

mobilibus admodum incertam, si non falsam esse.

12 Sed nihilominus ne temere, vel principium illud, tam à Philosophis, quam ab Astrologis, tanta annorum serie receptum, reprehendatur, vel conclusio inde deducta, de decem, vel vndecim mobilium cœlorum numero rejiciatur; animaduertendum est, principium illud de multiplicandis cœlis, pro diuersitate motuum, qui in ipsidem deprehenduntur, supponere quidem cœlos esse solidos, vt satis iam antea q. 3. dub. 2. probatum & defensum est; at non intelligi de quibuslibet stellarum motibus diuersis, sed ijs solum, qui circa ipsam terram seu centrum vniuersi peraguntur. Nam de alijs satis constat, ex ipsius etiã Aristotelis, & antiquiorum Astrologorum sententiã, non ideo multiplicandos esse cœlos; quantumuis diuersos & ab alijs distinctos esse constet. Quod vel ex eo manifestum est; quia non fugit illos, planetas quosdam, præter motum illum, quem circa terram habent in orientem, aliquando etiã esse retrogrados, aliquando stationarios, adeoque habere etiã proprios quosdam motus, quibus non quidem circa terram, sed supra terram moueantur; nec tamen ob hanc motus diuersitatem, proprios & distinctos cœlos illi constituendos putarunt; sed solum vel orbis partiales, vel epicyclos distinctos, in ipsis eorundem planetarum cœlis.

13 Qua de causa quod de stellis Iouialibus, non terram, sed Iouem proprio motu circumeuntibus; quod item de maculis solaribus, circa solem, vt fertur, moueri solitis obiectum est, nihil ad propositum facit: constat enim, non quidem propterea novos cœlos esse constituendos; sed nec tamen ideo à principio illo Aristotelico quidquam recedi. Quod, vt dictum, non intelligitur de diuersitate motuum supra terram, sed circa terram.

14 Similiter si certum vndeque; & exploratum esset, duos illos planetas, Mercurium & Venerem, habere solummodo motum proprium circa solem, non autem, quod veteres Astrologi & Philosophi existimant, circa terram, seu centrum vniuersi; plane pari ratione fatendum esset, Mercurium & Venerem non vindicare sibi proprios cœlos, in quibus ferantur, sed solum epicyclos proprios, in ipso cœlo solis, solemque ipsum ambientes. Sed quia res hæc, nondum vndeque satis comperta videtur, nihil ego hic innouandum statuo; sed hoc solum moneo, & opto, vt Astrologi rem hanc accuratioribus & diuturnioribus obseruationibus diligentius inuestigare pergant, atque in vnã eandemque sententiam prius ipsi conspirent, quam de nouo & absoluto cœlorum systemate constituendo quidquam particulatim definiatur.

14 Quod si experientia, & phænomena non obstant, minime improbanda fuerit sententia Ægidij, qui totam cœlestem machinam vnum corpus esse docuit, cum octauã sphaerã, varios tantum eccentricos & epicyclos complectens. Sic enim ait Hexæmer. p. 2. capite 33. *Difficultas quasi est, vtrum sphaera planetarum faciant*

unam spheram, cum celo sidereo: quod multum videtur concordare cum textu, ubi dicitur, quod fecit Deus duo luminaria magna, & stellae, & posuit eas in firmamento caeli. Si ergo luminaria & stellae sunt in firmamento caeli, & planetae computantur inter luminaria caeli, videtur quod omnes planetae sint in firmamento caeli, quod esse non posset, nisi sphaerae planetarum facerent unam spheram cum firmamento, siue cum celo sidereo &c. ponendo tamen eccentricos & epicyclos, nihil obstat, quin omnes praedicta sphaerae sint una & eadem sphaera. &c.

Et cum dixisset, ei sententia non obitare primo, quod in caelo cernatur quadam varietas secundum densitatem & perspicuitatem, cum alia pars possit esse densa, alia perspicua: nec secundo, quod alia astra ferantur sursum, alia deorsum; cum in tanto spacio interuallo, quantum est à luna ad orbem vsque stelliferum, possint plures ac varij intercedere eccentrici, alij sub, inquit, alij supra: nec tertio, quod aliud astrum sit velox, aliud tardum; cum vnum quodque moueatur in suo proprio eccentrico, tandem concludit. Ergo planetae possunt dici vnum caelum cum octaua sphaera, & possunt dici alij caeli ab octaua sphaera; nam quantum ad ipsas sphaeras, possunt dici vnum caelum; & frustra fit per plura, quod potest fieri per vnum. Sphaera ergo potest dici vna, sed deferentes debent dici plures, & debent dici alij, & alij. Erunt ergo septem planetarum septem deferentes, respectu quorum caelum sidereum, potest dici octaua sphaera. Rursus praeter deferentes siue eccentricos planetarum, ponimus epicyclos, quia aliquando videmus planetas retrogrados, aliquando directos, quod ex deferentibus tantum saluare non possumus. &c. Ex hoc etiam magis concordamus cum scriptura sacra, dicente, solem & lunam, & omnes stellas, esse in firmamento caeli; quia ex quo omnes sphaerae planetarum faciunt vnum corpus cum octaua sphaera, quod dicitur firmamentum, omnia huiusmodi luminaria sunt in firmamento caeli, & omnia huiusmodi luminaria, habentia suos deferentes, & suos epicyclos, habent eos in firmamento caeli. Haec tenet Aegidius.

E contrario vero si non solum ipsius firmamenti, sed etiam septem planetarum motus proprios circa terram diuersos esse compertum fuerit, vt veteres Astronomi & Philosophi crediderunt, nullum erit dubium, quin octo caeli mobiles sint constituendi; quemadmodum praeter Aegyptios & Chaldaeos plerisque, fecerunt iam olim etiam Plato lib. 10. de Republica, & Aristoteles lib. 12. Metaph. t. 47. & nostro etiam adhuc tempore sequitur Ruuius: quibus postea primum, propter nouum rursus firmamenti motum obseruatum, Hipparchus quidem ante Christum natum, Ptolomaeus vero post natum Christum anno circiter CXXXI. nonum caelum; ac rursus circa Annum Christi M C C L. ob nouum trepidationis motum, Alphonsus Rex, item Purbachius, Regiomontanus, alijque posteriores Philosophi & Mathematici decimum: denique Maiorum aetate Copernicus, alijque eum secuti, vndecimum caelum mobile addiderunt; probabili quidem, sed non necessaria ratione: si quidem DEVS voluisset, omnimodam illam motus varietatem seu modificationem, quam nunc

firmamentum habere compertum est, immediate per Angelos firmamento tribuere: vt quidem reuera non solum per absolutam potentiam, sed etiam commode & sine absurdo, nec minus ferè rerum naturis conuenienter, potuisset facere. Quod nunc video esse notatum etiam ab Antonio Ruuiio libro secundo, de caelo capit. 5. quest. 2. Sed vt dixi, ad nouum & absolutum caelorum systema constituendum, diuturniori & accuratori opus est Astrologorum obseruatione, & maturiori sapientum virorum iudicio, quod equidem vno meo prauiudicio nolo antevertere.

Satis sit, hoc loco Christophori Clauij postremam hac de re sententiam adiungere. Ita enim ait in edit. recognita comment. in Ioannem de sac. Boec. tom. 3. opetum math. [Nolo tamen hoc loco latere lectorem, non ita pridem è Belgio adportatum esse instrumentum quoddam, instar tubi cuiusdam oblongi; in cuius basibus compacta sunt duo vitra seu perspicilla, quo obiecta à nobis remota valde propinqua apparent, & quidem longe maiora, quam re ipsa sint. Hoc instrumento cernuntur plurimae stellae in firmamento, quae sine eo nullo modo videri possunt.] Et mox: [Inter alia quae hoc instrumento videntur, hoc non postremum locum obtinet; nimirum Venerem, recipere lumen à sole instar lunae; ita vt corniculata nunc magis, nunc minus, pro distantia eius à sole appareat; id quod non semel cum alijs hic Romae obseruauimus. Saturnus quoque habet coniunctas duas stellas ipso minores; vnam versus orientem, versus Occidentem alteram. Iupiter denique habet quatuor stellas erraticas; quae mirum in modum situ inter se, & cum Ioue variant, vt accurate & diligenter Galilaus Galilaei describit. Quae cum ita sint, videant Astronomi, quo pacto orbis caelestes constituendi sint, vt haec phaenomena possint saluari.] Ita Clauius; qui, vt vides, nil interim de soliditate caelorum addubitat, orbem enim caelestem vtique agnoscit: sed aliud solum eorundem orbium systema constituendum iudicat.

Queri hic potest, an caeli omnes sint eiusdem essentiae. Respondeo breuiter, suppositis his, quae docuimus quest. 2. dub. 2. & q. 3. dub. 1. & q. 4. du 2. probatissimum videri, caelos omnes sidereos & inter se, & cum astris seu stellis, quas deferunt, eiusdem essentiae esse. Quia omnes caeli, omneque corpus caeleste, quoad substantiam & essentiam suam, primo statim die producti fuerunt, nec postea, siue per accessionem lucis, eodem primo die; siue soliditatis, secundo die; siue astrarum, quarto die factam, vt suis locis probauimus, vlla mutatio vel productio substantialis interuenit; nec verosimile est, aquas illas supercaelestes, ex quibus caeli constant, ab initio fuisse diuersae essentiae; vt pro diuersis caelis aquae essentialiter diuersae (quae ab ipsis, quos constituunt, caelis essentialiter non differunt) in principio à DEO crearentur. Sunt ergo caeli eiusdem inter se, & cum astris suis essentiae.

DUBIUM V.

An, & qua ratione cæli, aliæque res inferiores in fine mundi sint interitura.

S. Thomas Supplem. 3. part. quæst. 73. art. 3. & q. 74. art. 4. 5. 6. & 1. p. q. 68. a. 1.

Facit hæc res non parum ad rationem & cõnexionem operum sex dierum hæctenus expositã confirmandam; cum hinc manifestum sit futurũ, defitionem corruptibilis mundi, cum ei⁹ inchoatione & productione hæctenus explicata exactam seruare analogiam. Et quidem satis cõstat ex scripturis, cœlos in fine mundi esse aliquo modo immutandos. Ita enim aperte multis in locis pronũciat scriptura; quos hic præmittere visum est, veluti fundamenta, ex quibus res hæc est diiudicanda. Primò enim asserit scriptura, post huius vitæ statum, cœlos fore nouos. *Isaia 65. v. 17. Ecce ego creo cœlos novos, & terram nouam; & non erunt in memoria priora. Apocalypsis 21. v. 1. Vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlũ, & prima terra abiit. Et infra v. 5. Dixit qui sedebat in throno, ecce noua facio omnia. Et quidem de cœlis etiam sydereis esse hic sermonem, colligitur præter alia ex *Isaia 30. v. 26. vbi speciatim declaratur, quomodo cœlum sydereum sit innouandũ: Erit, inquit, lux luna, sicut lux solis, & lux solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit: nimirum in fine seculi, quando corporibus Sanctorum etiã glorificatis, vulnera & reliquæ peccati perfectissimè sanabuntur.**

Secundo testatur scriptura, cœlos perituros, transituros, & tanquam vestimentum atterendos, & antiquandos. *Psal. 101. v. 27. & ad Hebræos 1. v. 10. Intro tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Iob 14. v. 12. Homo cum dormierit, non resurget donec atteratur cœlum; non erigabit, nec consurget de somno suo. Eccli. 17. v. 30. Quid lucidius sole? hic deficiet. Vbi tamen potius de solis defectione, aut consueta, aut extraordinaria, finem mundi antecessura sermo est. *Matthæi 24. v. 35. Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt. Quò spectat etiam illud, quod ibidem dicitur v. 29. Stella cadent de cælo, & virtutes calorũ commouebuntur. Quanquam & hoc potius ad ignita meteora stellarum, vti vocant, cadentium, caprarumque saltantium, atque inordinatos astrorum motus, extremum iudicium antecessuros, referendum sit; cum ibidem mox subiungatur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo.**

Tercio asserit scriptura futurum, vt cœli liquefcent & soluantur. *Isaia 34. v. 4. Tabescet omnis militia calorũ, & complicabuntur sicut liber cæli, & omnis militia eorum defluet. Isaia 51. v. 6. Cæli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur. 2. Petri vltimo v. 7. Cæli qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruat, in diem iudicij, &*

perditionis impiorum hominum. Et infra vers. 20. Adueniet dies Domini ut fur, in quo cæli magno impetu transigent; elementa vero calore soluentur; terra autem; & quæ in ea sunt opera excurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse, in sanctis conversationibus, & pietatibus expectantes & properantes in aduentum dñi Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescunt. Nouos vero calos & nouam terram secundum promissa ipsius expectamus. Quibus suppositis, sequentes assertiones statuo.

Assertio I. Mundus in fine seculi, seu post extremum iudicij diem, non ita peribit, vt null⁹ sit futur⁹. Est de fide certa, & extra controuersiam, Probatur aperte ex scriptura *Ecclesi. 3. v. 14. Dies quod omnia opera, quæ fecit DEVS, perseverant in perpetuum. Et Rom. 8. v. 22. ait Apostolus, omnem creaturam quodammodo parturire, adeoq; anxie expectare glorificationem electorum, vt ipsa quoque simul eum illis a seruitutis corruptione liberata, statũ perfectiorem acquirat. Plurã inferius.*

Assertio II. Probabilis videtur; cœlos in fine mundi secundum substantiam non mutatum iri. Ita Pererius lib. 1. in *Genes. q. 1. & 2. Suarez 3. p. tom. 2. disp. 58. sect. 2. & quamplures Scholastici veteres, cum S. Thoma in 4. dist. 42. & in supplemento q. 74. a. 4. et si contrarium sentiant Molina de opere sex dierum disp. 3. Alphonsus Salmeron tom. 1. prol. 8. & alij. Probatur ex scriptura. *Psal. 148. v. 6. de corporibus cœlestibus dicitur, statuit ea in æternum, & in seculum seculi; præceptum posuit, & non præteribit. Et psal. 101. v. 28. vbi dicitur: Et sicut opertorium mutabis eos, nempe cœlos; græcè legitur ἀλλὰ hoc est alterabis. Illud autem 2. Petri 3. Cæli ardentes soluentur, igni repositi &c. de ijs cœlis intelligitur, qui fuerant olim per aquam purgati; hoc autem est cœlum æterũ, non sydereum. Idem ex SS. Patribus docet Hieronymus in *Isaia 51. & 65. vbi hoc exemplo bene declarat: infans, inquit, cum in puorum creuerit, & puer in iuuenem & iuuenis in virum, nequaquam per singulas atates perit; idẽ enim est, qui pri⁹ fuit; sed paulatim immutatur, & ætati pristinae perisse dicitur. Idẽ sequitur Augustinus l. 20. de ciuit. Dei, Gennadius de Ecclesiasticis dogmatib⁹ c. 70. Oecumeni⁹ in *Collectaneis 2. Petri vlt. Plura asserione sequenti.****

Assertio III. Nec elementa quidem secundum substantiam corrumpentur; sed solum accidentali mutatione in meliorem statum transferentur. Ita S. Thomas loc. cit. Pererius citata q. 1. tametsi contrariũ sentiant nonnulli Scholastici, quos sequitur Molina citata disp. 3. Probatur ex scriptura, quæ vniuersim de mundo pronũciat. *Ecclesi. 3. vers. 14. Omnia opera, quæ fecit Deus, perseverant in perpetuum. Et prima Corinthiorum 7. v. 31. Præterit figura (seu species externa non natura siue substantia) huius mundi. Et Rom. capit. 8. v. 19. Expectatio creaturæ reuelationem filiorum DEI expectat. Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.*

Certe

7 Certe si elementa secundum substantiam essent peritura, tum sane dicere non potuisset A-
postolus, omnem creaturam ingemiscere & par-
turire, desiderando quodammodo statum alteri-
us seculi, vna cum beatis. Melius enim esset illis,
sic esse, quam omnino non esse. Id quod saltem
de creaturis ad substantiam huius mundi posse
spectantibus, & in quibus reliquæ omnes creatu-
ræ virtute continentur, intelligendum est. Ac-
cedit illud Eccl. 1. v. 4. *Generatio præterit, & gene-
ratio advenit: terra autem in æternum stat.* Idem sen-
tiunt Proclus & Methodius apud Epiphanium
Hæres. 94. item Hieronymus, Gennadius, & Oe-
cumenius loc. cit. *sup. mutationem uniusmodi, remanet*

8 Ratio est: quia vix apparet, quoniam modo
mundus hic aliter, quoad substantiã, & substantia-
les partes, constitui possit. Neque his obstat
scriptura, quia transitus & interitus celi & terræ,
item solutio & liquefactio, attritio, innouatio,
conflagratio, & similia, iuxta analogiam aliorum
locorum scripturæ, de accidentali solum eorundem
mutacione recte intelliguntur. Dicimus enim
etiam niuem, grandinem, gelu &c. interire,
perire, transire, quando liquecunt, etiamsi quo-
ad substantiam, (quæ est aqua) non pereant. Ea-
dem ergo etiam ratione cœlum, vti nunc est, so-
lidum, peribit, &c. vt mox dicemus.

9 Assertio IV. Cœli & elementa ita post diem
iudicij immutabuntur, vt & maiori quadam lucis
seu luminis perfectione sint exornanda, & ab om-
ni impuritate purgata, omnisque mutationis ex-
pertia, de cetero, suum naturalem statum, quem
ab initio creationis habuerunt, sint recuperatura.
Prima pars, cœlos & elementa post iudicij diem
immutanda esse, patet abunde ex scripturis superi-
us adductis. Secunda pars, de accessione maio-
ris lucis, seu luminis, patet ex illo Isaiæ 30. *Erit lux
luna, sicut lux solis, & lux solis erit septemplex, sicut
lux septem dierum.* Tertia pars de immunitate &
liberatione ab omni impuritate & mutatione,
probat ex illo Roman. 8. vers. 20. *Ranitati enim
creatura subiecta est, non volens, sed propter
eum, qui subicit eam in spe; quia & ipsa creatura
liberabitur à seruitute corruptionis.* Quo nomine
intelligitur omnis eius vicissitudo ac mutatio et-
iam localis, quia his omnibus mutationibus de-
seruire cogitur presenti conditioni mortalis ho-
minis, propter quem facta est, vt mox distinctius
explicabitur.

16 Quartam partem eiusdem conclusionis, de
naturali statu, quem ab initio creationis mundus
acceperat, atque simul cæteras omnes eiusdem
conclusionis partes, ita ulterius probo & declaro.
Constatenim, mundum quidem ipsum, ipsos-
que adeo cœlos propter hominem fuisse creatos,
iuxta illud Deuteronomij 4. vers. 19. *Ne forte ele-
uatis oculis ad cœlum, videas solem & lunam, & om-
nia astra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas,
quæ creauit Dominus Deus tuus, in ministerium cun-
ctis gentibus, quæ sub cœlo sunt.* Et rationi ac scri-
pturæ admodum consentaneum est, cœlum &
terram, cum ceteris elementis, in principio à Deo
fuisse creata, in statu maxime puro ac naturali;
etsi deinceps subsequentibus diebus, quædam ijs

conditiones, partim etiam respectu vniuersi, per-
fectiones, fuerint adiectæ, quæ ad solum corru-
ptibile huius vitæ statum spectant, solumque ho-
mini hanc vitam victuro sunt vtilis, aut neces-
saria. *ob id mundum non inuenerunt mundum suum*

Tales sunt I. quod Deus secundo die substan-
tiam cœli liquidam condensauit, & instar cry-
stalli, addita duritie, solidauit, vt esset firmamen-
tum diuidens aquas superiores & inferiores. Ge-
nes. 1. v. 6. de quo supra. *... nulli bulliantem*

II. quod Deus die tertio vniuersas aquas infe-
riores congregauit in locum vnum, vt terra appa-
reret arida, Genes. 1. v. 10. vtiq; propter habitati-
onem hominum: cum alias locus naturalis aquæ
sit supra terram. *... ibidem*

III. quod Deus die tertio terram gramini, her-
bis, arboribusque progignendis vim ac materiam
subministrare voluit, quamuis eo ipso à con-
ditionis suæ puritate deficientem, *... ibidem*

IV. quod postquam Deus die primo cœlestis
corporis particulam quandam, in quam etiam sine
fortasse condensatam, tenui aliqua luce collu-
strasset, eo solum, vt apparet, sine, vt eadem suo
motu diebus futuræ conditionis distinguendis,
tantisper deseruiret, Genes. 1. v. 4. idem postea
die quarto, præter stellas innumeras, duo etiam
quædam maiora sydera, solem videlicet & lunam,
addito vario fixoque motu, iam non solum ad di-
em noctemque discernendam, sed etiam ad qua-
tuor anni tempora, certa lege & ordine distin-
guenda, totumque anni circulum fixis legibus
constituendum condidit; tenebris interim in al-
terò semper terra hemisphario relictis, Genes
1. v. 16. *... ibidem*

V. quod Deus die quinto ex aquis omnis ge-
neris volatilia, reptilia, & aquatilia produxit; quo
factum, vt idem aquæ elementum rursus varijs
alterationibus, mutationibusque, à propria alio-
quin eius natura alienis, subijceretur; *... ibidem*

VI. quod Deus die sexto rursus à terra omnis
generis animantia, iumenta, bestias, & reptilia
terrestria produxit, non sine magna etiam ipsius
terræ immutatione, ab eius inclinacione priuata,
aliena: *... ibidem*

VII. quod denique Deus eodem die homini
mortali, prius ex terrâ formato, ius & potestatem,
omnium rerum inferiorum, etiam consumenda-
rum, & destruendarum concessit; ita vt in eius ac-
iumentorum esseam multiplicationemque omni-
geni terræ fructus deseruire iuberentur, nec in
terra quidquam esse, hominis imperio ac pote-
statem non subiectum. *... ibidem*

Cum igitur plane existimandum sit, cœlum &
terram, cum reliquis tribus elementis (quibus re-
bus mundus ipse totus substantialiter contine-
tur) post hoc seculum, iuxta dictum Sancti
Petri antea citatum, à seruitute corruptionis
libera, ad pristinam suam puritatem ac statum, ab
omni corruptione quam maxime remotum redi-
tura, ita vt ipsius quidem lucis, velut minime
corruptiuae qualitatis, accessione illustriora, à
reliquis autem peregrinis & aduentitijs qualita-
tibus

OPRIMO

tibus

tibus, quibus ratione corruptibilis huius vite status, ex diuina dispositione ad tempus subiecta fuerit, prorsus libera sint futura; idcirco probabiliter existimo, ea omnia, quae antea commemorauimus, post finem huius mundi suo quodam modo & ordine cessatura.

14 Primo nimirum caeli, resoluta illa, quae ob bonum totius vniuersi secunda die acceperant; duritiae, rursus uti natura eorum postulat, liquefcent, iuxta illud Isaia 51. *Caeli sicut funis liquefcent, & c.* Et Psal. 101. *Ipsi peribunt instar glaciei scilicet, quando liquefcent, ut dictum. & Job 14. Donec aueratur calum, hoc est, quasi comminatur, ac in tenuissimum veluti puluerem redigatur. Et 2. Petri vltimo Caeli magno impetu transiunt & c.* Et infra: *Cum igitur haec omnia dissoluenda sunt & c.* sicut enim in ceteris elementis accidit, ut quanto superiora sunt, tanto natura sua sint liquidiora & subtiliora, ita verosimile est, caelis veluti supremis corporibus liquiditatem & subtilitatem sua natura, quam maximam conuenire, quam proinde in fine mundi denuo recuperaturi sunt. Excepit tamen hic caelum Empyreum, quod Beatorum habitationi destinatum, soliditatem utique suam ob eandem causam perpetuo duraturam, retinebit, liquido nihilominus caelesti corpore, quod aquas supernas esse diximus, in medio vndiquaque perfusum.

15 Secundo aquae, quae antea, ut hominum ac animalium habitationi commodum locum cederent, in vnum locum fuerant congregatae, ad suum naturalem locum denuo redibunt, totamque adeo terram cooperient. Tertio proinde, terra gramine, herbis, arboribusque destituetur; quae ob solum mortaliu hominum, bestiarumque usum tertio die condita, fuerant: ut colligitur ex 2. Pet. 2. v. 10. *Terra autem, quae in ipsa sunt opera excipitur.* Quarto, pro his, alijque veteris mundi ornamentis, caelum ac elementa omnia, quatenus ipsorum natura patitur, nouo auctiorique lumine collustrabuntur; sublato colorum ac siderum motu qui ad solas temporum vicissitudines efficiendas, caelis astrisque inducus erat. Accessionem autem illam maioris luminis altero ex duobus modis esse futuram credibile est: nimirum ut vel in caelis iam non sit vnus tantum sol, qui vnum solummodo terrae hemisphaerium illuminet; sed plures, multoque auctiori lumine singuli, qui totum mundum inferiorem secundum vtrumque hemisphaerium vndique affatim illustrent; ipsa fortassis etiam luna ad solis claritatem euecta, iuxta illud Isaia 30. *Erit lux luna, sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum; vel ut lux caelestis corporis, post extremum iudicij diem non sit ad vllas certas eiusdem corporis partes adstricta, sed vndique per totum caeleste corpus aequaliter diffusa. Quo modo etiam lucem primo die creatam (tenuiorem tamen utique) per totum caeleste corpus diffusam fuisse, Patres nonnulli existimauerunt, ut suo loco dictum.*

16 Neque vero absurdum existimauerim, stellas ac reliquos planetas, cum in ministerium hominis mortalis, ut dictum, & ob solas rerum inferiorum generationes adiuuandas fuerint producti, simul

etiam tunc desituros, arque auctiori caelorum luminis, admodum antea declaratum, materiam subministraturos, ut significari videtur Isaia 24. *Anima caelorum defluet, & forte etiam illo loco Lucae 21. *Stella de caelo cadent, & virtutes caelorum murentur.**

17 Quinto, Aquatilia, volatilia, reptilia, item bestiae & iumenta, cunctaque terra animalia & corpora mixta, iuxta 2. Pet. 3. v. 10. *igne existant, & corruptione, nullisque fordidus & impuritatibus conseruari non possunt: nisi quis existimet, bestias, non minus quam homines, post hanc vitam quendam immortalitatis statum consequatur;* quod a communi fidelium ac SS. Patrum sensu videtur alienum. Denique sublatis bestiis & animalibus, ceterisque corporibus mixtis, cum nullus etiam homo futurus sit mortali conditioni obnoxius, nullo etiam opus erit alimento; ex terra alijque elementis percipiendo.

18 Qua quidem ratione hoc totius mundi systema constituetur. Centrum mundi occupabit terra, eiusque intimum ac infimum sinum infernus damnatorum; locum paulo superiorem limbus puerozum, qui sine baptismo & gratia decesserunt. Non enim facile audiendi, qui nescio quam in terra naturalem felicitatem ac beatitudinem illis transcribunt, ut suo loco etiam docui tomo 2. disputat. 4. quest. 10. dub. 5. Terram vndique cinget & complectetur sphaera aquae; hanc liquidus & purus aer; aerem ignis; hunc caelum sidereum immobile vnicum ac liquidum; idque seu multiplici iam sole exornatum; seu vndique luce collustratum, quo vniuersus mundus inferior, iuxta conditionem cuiusque elementis, abunde illustrabitur. Denique supremum erit caelum Empyreum suamet propria luce vndiquaque perfusum, ac eximie splendescens: cuius tamen media ac intima pars, ut & ad beatorum habitationem, & ad varias vitae functiones a beatis obeundas, sit accommodata, liquida erit, & subtilissimi ac purissimi cuiusdam aeris instar, beatorum corpora suauissime afficiet.

19 Atque hac ratione intelligo, post finem huius mundi futuros caelos novos, & terram novam; item caelum & terram esse transiura, caelosque velut operum, mutandos; Et cetera quae superius attulimus scripturae testimonia, ad eandem hanc doctrinam facile possunt accommodari. Quae quoad praecipua capita expresse traditur a plerisque Scholasticis Doctoribus, ut quod caelorum motus cessaturus sit, quod elementa repurganda, quod mixta omnia corpora inferiora sint corruptenda, &c. Vide S. Thomam loco citato.

